

Výchova dětí v přírodě – čím dříve, tím lépe.

Skauting se po celém světě snaží přinést zejména mladým lidem kvalitní zážitky, sebepoznání, jistotu... v kontaktu s přírodou. Na celém světě se výchově v kontaktu s přírodou věnují různé organizace na rozdíl od skautingu již pro předškolní věk. Bylo otázkou času, kdy se výchova v přírodě pro předškolní věk dostane i k nám.

V posledních letech u nás vzniklo několik dětských lesních klubů (lesních mateřských škol). Jejich nárůst je nebývale velký. Což je zajímavé zvláště v době, kdy zájmová sdružení jako je Junák v počtu nových členů spíše stagnuje (nejde zde o konkurenci, ale návaznost).

Co to tedy je ta lesní mateřská škola? Lesní mateřské školy mají na rozdíl od běžných mateřských škol (dále jen MŠ) celý svůj program venku za každého počasí. Učebnou je les, louka; hračkami klacky, kůra, kamínky, mech; prolézačkou strom, padlý kmen, potůček... Samozřejmostí je pak kvalitní oblečení i vybavení a schopnosti pedagogů. Pedagogů je také více než v MŠ. Jsou zpravidla 2 ke skupince do 15 dětí, což je skoro čtyřnásobný poměr ve srovnání s třídou 28 dětí v MŠ.

Přeplněnost MŠ v dnešní době můžeme přidávat za vinu většímu počtu dětí Husákových dětí, ale zejména pak nekonceptnímu rušení MŠ v obcích v nedávných letech. Takové zrušení MŠ je velmi snadné a lákavé. Nenávratná změna účelu nebo prodej budovy MŠ je však hodno většinou jen lidem typu „Po nás potopa“. Můžeme bédovat nebo nalézat alternativy. Lesní mateřská škola je jednou z řešení. Její zřízení je stejně snadné jako zrušení. Lesní mateřské škole postačí zázemí ve formě srubu, jurty, tee-pee, nabízí se i skautské klubovny, které jsou využívány až od odpoledních hodin. A pak už to je jen o dobrých lidech.

Jak takový den v lesní mateřské škole vypadá? Rodiče s dětmi se sejdou buď na smluveném místě, odkud vyráží skupinka dětí s pedagogy dále, např. na kraji lesa, autobusové zastávce apod., nebo rodiče děti přivedou do zázemí školky. Program pak probíhá v lese nebo jiném přírodním prostředí. Důležitá jsou jednoduchá pro děti srozumitelná pravidla pro pobyt venku. Jejich dodržování přináší dětem jistotu a je pouze jejich přirozeností, že jejich pevnost zkouší. To platí u dětí obecně a vyzkoušel jsem si to na stáži v jedné takové školce.

Zda děti vycházející z lesních mateřských škol přinesou novou vlnu členů pro organizace jako je Skaut nám odpoví blízká budoucnost. Jisté však je, že Lesní mateřské školy umožňují kontakt s neumělou přírodou již od nejtělejšího věku (od 3 ale i od 2 let). Psychologové hovoří o věku do 6 let jako fázi formování osobnosti; přičemž nejvíce se osobnost utváří v období do 3 let. V tomto věku vzniká základ např. pro trvalé životní hodnoty, vztah k přírodě i sobě samému, schopnost reagovat na změny, tvůrčí schopnosti, chuť k poznání apod.

Jak moc je program veden záležitostí na konkrétním pedagogovi. Již přírodní prostředí samo o sobě přináší oproti vnitřnímu, dospělými naplánovanému a vyplněnému, velký potenciál ve své bohatosti, proměnlivosti, pestrosti, složitosti a provázanosti jednotlivých složek a funkcí. Viděl jsem děvče užasle pozorující malého brouka, chvíli

ho pronásledovalo a pak zůstalo u mechu, přes který brouk přešel, náhodou mech pohladilo a na tváři se rozzářil blažený úsměv snad z té nefalšované jemnosti, ale i chladu mechu, nebo z překvapení, jak pod jejíma rukama tála jinovatka, která ho před tím překrývala. Jednoduchý fyzikální jev pak zkoušelo na mnoha zmrzlých i nezmrzlých věcech kolem. Až si bylo jisto, že ví dost o tomto zázraku a jeho pozornost se zaměřila zase jinam.

Ti starostlivější z nás by dítěti okamžitě nasazovali rukavice. Pro dospělé náročnější, ale pro dítě cennější však je trpělivé sledování a kontrola teploty rukou nebo nabídka rukavic ve vhodnou chvíli. Osobně mám takovou filozofii, že nejlépe pro výchovu uděláme, když jednoduše nebudeme dítěti bránit při jeho vlastním poznávání světa. Děti samotné vědí co nejlépe potřebují, buď si to zajistí nebo si o to říkají. Škoda, že v běžném životě nemáme čas jim rozumět moc dobře; chce to trpělivost vyrovnané osobnosti.

Pedagog by sice měl mít v rukávu rozvíjející hry, ale nejvíce by měl vycházet z aktuální činnosti dětí samotných a pouze tu činnost rozvíjet, doplňovat a to nenásilně. Když jsem měl pocit, že je potřeba rozvíjet konstrukční schopnosti chlapců, začal jsem si stavět malý domeček z klacků. Prakticky okamžitě přišly holčičky a zjišťovaly, co dělám a začaly mi pomáhat. A tak je to se vším. Je třeba důvtip, ale stejně nelze plánovat.

Pořád zde píšou o kvalitních pedagogických pracovnících. Pojďme se na ně trochu zaměřit. Ideálním pedagogem by mohl být člověk, který je hloubavý, jistý v tom co dělá a říká, se smyslem pro humor. Ideálním pedagogem do lesní mateřské školy by pak mohl být člověk zvyklý navíc pobytu v přírodě. To je velmi důležité. Pedagog by měl to, čemu jiní říkají nesnáze počasi, snášet s radostí a vděkem. Děti to pak přebírají automaticky. Samozřejmě musí být schopen postarat se o bezpečí skupiny za všech okolností, mít zkušenosti a nápady jak rozvíjet malé osobnosti a tedy i mít nějaké pedagogické vzdělání (ale rozhodující je vztah!). Pobyt venku v neohrazeném prostoru plném možností je mnohem přitažlivější pro muže a tak se i v našich krajích sem tam jako pedagog v lesní mateřské škole objeví muž. Zejména v severních zemích to však není zvláštností, spíše byste těžko hledali lesní mateřskou školu, kde alespoň jeden z týmu není muž.

Nic nového pod sluncem

Lesní mateřské školy jsou u nás otázkou několika posledních let. V západní a severní Evropě mají tradici kolem šedesáti let. Začátek byl v Dánsku po tom, co byl koncept převzat do Německa (a nezávisle na sobě tam byl i prakticky totožný vytvořen) se podrobují důslednému sledování vědců, kteří přinesli pro pobyt venku dobré výsledky. Děti z lesních mateřských škol jsou nejen zdravější, mají větší fantazii, umí reagovat v nebezpečí, ale jsou také trpělivější a pozornější, což ocení i učitelky na základní škole (Häfner in Miklitz 2005). S těmito výsledky se koncept

rozšířil do Británie, USA a dalších zemí. Dnes je uznávanou součástí státních programů předškolního vzdělávání v mnohých z nich a dávno překročil pomyslné hranice západní civilizace.

Vraťme se však zpět do českého prostředí. Hlavní překážkou rozvoje lesních mateřských škol u nás je legislativní mezera. Zákon o předškolním vzdělávání a další byly vytvářeny v dobách, kdy nikoho nenapadlo, že k výchově stačí dobrý pedagog a zdravé přírodní prostředí. Legislativa prostě není na lesní mateřské školy připravena, nepočítá s nimi a nemá je tak kam zařadit. Lesní mateřské školy proto nemají možnost žádat o dotace a fungují jako projekt neziskových organizací.

Kvůli bezdotačnému provozu si musí náklady zaplatit rodiče. Vzhledem k tomu, že lesní mateřská škola má pravidelné výdaje především za kvalitní pedagogy, platí rodiče ale méně než v MŠ soukromých. Odpadají značné výdaje za správu budov apod.

Navíc často rodiče na provozu participují, což má důležitý význam pro vztah dětí s rodiči, ale i sebepojetí. Maminky vaří dětem jídlo, tatínci spravují srub, připraví dříví. Je radost vidět, že rodiče mají lesní mateřskou školu za svou. Uvědomují si, že jakou si ji udělají, takovou ji budou mít. Většina lesních mateřských škol byla založena z iniciativy a aktivity rodičů. Rodiče, kteří nemohli nebo nechtěli svěřit své dítě do MŠ, si prostě pomohli sami.

Co je tedy k takové lesní mateřské škole potřeba? Když to velmi zobecním, k založení lesní mateřské školy potřebujete tři základní pilíře: prostor + pevné zázemí, ochotné a schopné lidi, informování rodičů.

Přírodní prostor musí být dostatečně velký, aby nebyl pravidelnou návštěvou dětí příliš opotřebený. Kvalitní pedagog se shání hůře, chybí u nás patřičné vzdělávání. Na druhou stranu lze hledat i mezi zkušenými skauty, kteří mají řadu potřebných kompetencí. K počtu více jak pěti dětí je třeba zvažovat asistenta pedagoga, ten už může být kdokoli s dobrým vztahem k této činnosti. Je třeba počítat, že komunikace, zařizování kolem zabere dost energie a času. Proto by se mělo počítat i s třetí osobou, koordinátora.

Hlavní přínos lesních mateřských škol vidím ve dvou skutečnostech: prostředí a vzor. Pestrost a živost venkovního přírodního prostředí zcela jinak rozvíjí děti. Otevřenost prostoru nevyvolává v dětech touhu po bourání zdí a hranic, kterou společensky vnímáme jako agresi. Vzorem myslím poměr dospělých na počet dětí. Dospělý jsou pak pro děti dostupní a vstřícní, nemusí se o jejich pozornost „rvát“ s ostatními. Vůbec bych nepodceňoval pozitivní vliv pobytu v přírodě právě na pedagogy.

V lesní mateřské škole vidím děti růst nejen fyzicky, vidím zrát zdravé vyrovnané osobnosti a takové poznání posiluje víru v lepší budoucnost, lepší společnost, proto jsem se zasvětil konceptu lesních mateřských škol a jejich rozvoji.

Lesní mateřské školy v Česku spojuje Asociace LMŠ, u níž je registrováno přes třicet dětských klubů inspirovaných lesními mateřskými školami v zahraničí. Pokud Vás myšlenka zaujala, na webu asociace (lesnims.cz) lze najít, kde po republice jsou lidé, kteří by rádi LMŠ založili, s nimiž lze spojit síly.

Václav Uzel, autor je spolupracovníkem Asociace lesních mateřských škol